

LUND UNIVERSITY

Hur stark står grunden till demokratin?

En studie av demokratskyddet i Sveriges och Danmarks
författningar.

Innehåll

Förkortningar.....	4
1 Inledning	5
1.1 Problemformulering.....	6
1.2 Syfte och forskningsfråga	6
1.3 Avgränsning.....	6
1.4 Bakgrund och tidigare forskning	7
2 Metod och material	10
2.1 Material.....	10
2.2 Metod.....	10
2.3 Analysverktyg.....	11
2.3.1 Formkrav	11
2.3.2 Substanskrav.....	12
2.3.3 Rättsstat	12
2.3.4 Förändringströghet	13
2.3.5 Förvaltningen.....	13
3 Sverige	15
3.1 Formkraven.....	15
3.2 Substanskraven	19
3.3 Rättsstaten.....	20
3.4 Förändringströghet.....	21
3.5 Förvaltningen.....	23
4 Danmark.....	25
4.1 Formkraven.....	25
4.2 Substanskraven	27
4.3 Rättsstaten.....	28
4.4 Förändringströghet.....	30
4.5 Förvaltningen.....	31
5 Slutsats och diskussion	32
5.1 Slutsats.....	32
5.2 Diskussion.....	34
6 Referenser	37
6.1 Primärmaterial	37
6.2 Sekundärmaterial	37

Abstract

After seeing the developments in both Hungary and Poland democracy seemed to be weakening in Europe. How resilient is the democracy of Denmark and Sweden? Two countries who year after year rank high on different democracy indexes. The strength of a democracy is found in its constitution. To measure the protection of democratic institutions in the constitutions of Denmark and Sweden, I created an analytical instrument by operationalizing the concept of liberal democracy. I applied this instrument on the constitutions of Denmark and Sweden to find to what extent the institutions are present. My conclusions affirm my previous thoughts about democracy in Sweden and Denmark, their respective constitutions contain most of the democratic institutions which I argue is necessary in a liberal democracy. It is by no means a perfect result and I present changes which could prove to strengthen both countries as democratic role models.

Nyckelord: Rättsstat, Liberal demokrati, Substanskrav, Förvaltning, Förutsebarhet

Antal ord: 9'992

Förkortningar

RF = Kungörelse om beslutad ny regeringsform

RO = Riksdagsordningen

TF = Tryckfrihetsförordningen

YGL = Yttrandefrihetsgrundlagen

DRG = Danmarks Riges Grundlov

KL = Kommunallag

VL = Vallag

BrB = Brottsbalk

1 Inledning

I olika medier har det på senaste tiden uttryckts oro för att svensk demokrati är på tillbakagång¹. Organisationen *Civil Rights Defenders* bevakar idag mänskliga rättigheter och stödjer lokala rättighetsförsvare i stora delar av världen. De släppte hösten 2023 en rapport där 59% av de tillfrågade känner sig oroliga över att Sverige håller på att utvecklas mot ett mer odemokratiskt land². *The Economist* mäter och publicerar årligen ett demokrati-index baserat på 60 kriterier som klassas i 5 kategorier: valprocess och pluralis, medborgerliga rättigheter, styrets funktionalitet, politiskt deltagande samt politisk kultur. Skandinavien placerar sig alltid högt på dessa mätningar. I 2023 års rapport *Age of conflict* placerade sig Norge på första plats med 9.81 av 10 poäng, Sverige hamnade på fjärde plats med 9.39 och Danmark på sjätte plats med 9.28. Alla länderna har över en treårsperiod fått en högre kumulativ poäng³. Sett till hela världen konstaterar *The Economist* att det skett en försvagning i alla uppmätta kategorier sedan mätningarna startade 2006⁴.

I maj 2023 utsågs den första svenska tryckfrihetsförordningen från 1766 till ett världsminne av Unesco. Lagen var först av sitt slag i världen och den bestod av två delar: rätten för alla att publicera tankar, åsikter och känslor i tryck, dels rätten för alla att ta del av myndigheternas och de styrande organens handlingar. Det kallades redan då för offentlighetsprincipen. När arbetet för att ta fram 1974 års regeringsform startade var utgångspunkten att den skulle bygga på principen om folkstyre⁵. Artikel 20 i Tyska förbundsrepublikens grundlag från 1949 lyder *Alle Staatsgewalt geht vom Volke aus*, och i författningsutredningens första mening i förslaget till ny regeringsform återfinns skrivningen *All statsmakt i Sveriges rike utgår från Sveriges folk*⁶ med tydlig tysk förebild. Den mening som väldigt tydligt inramar den svenska demokratin är regeringsformens 1 § *All offentlig makt i Sverige utgår från folket*.

¹ Sydsvenskans huvudledare (10 mars 2024) *Också i Sverige försvagas de demokratiska reflexerna*

² Civil Rights Defenders, ETT ÅR EFTER TIDÖAVTALET: SYNEN PÅ SVERIGES DEMOKRATI s. 6

³ The Economist (2023) *Democracy index - Age of conflict*, s. 17ff

⁴ Ibid, s. 7

⁵ Petersson, *Så hur blev det? En utvärdering av 1974 års regeringsform* (2024) s. 346

⁶ SOU 1963:17, Författningsutredningen s. 157

1.1 Problemformulering

Demokrati som styresskick i Europa ses med några väldigt få undantag som en självklarhet. Länderna i norden ses som "bäst i klassen" och lyfts ofta fram som goda exempel på väl fungerande demokratier. Undantagen från den nyss nämnda regeln kanske inte direkt behöver nämnas. Med diktatorerna Putins och Lukasjevos ständiga övergrepp mot oppositionella känns kontrasten till Sverige ganska stor. Det ska dock understrykas att demokratin inte är något man ska ta för givet. Ronald Reagan yttrande en gång följande:

Freedom is never more than one generation away from extinction. We didn't pass it to our children in the bloodstream. It must be fought for, protected, and handed on for them to do the same, or one day we will spend our sunset years telling our children and our children's children what it was once like in the United States where men were free.

Det finns också tydliga exempel i vår närhet på att demokratin snabbt kan urholkas. Utvecklingen i Ungern och Polen kan knappast ha gått någon förbi. Röster höjs för att varna om det som kallas för democratic backsliding även i Sverige och övriga Norden.

1.2 Syfte och forskningsfråga

Europa befinner sig i vad man skulle kunna kalla post-globalismens tid efter Covid-19 och ser nationalistiska krafter frammarsch på olika platser. Syftet med uppsatsen är att undersöka och belysa styrkor och svagheter i ländernas demokratier genom att analysera deras författningar. Hur förhåller sig den offentliga makten till demokratins principer och institutioner?

1.3 Avgränsning

En uppsats på ämnet demokrati kan tänkas ha oändliga ramar, demokrati i historien, samtiden och framtiden; mer specifikt kan demokratins robusthet vara intressant att mäta i flertalet europeiska länder men även i Israel, USA och diverse sydamerikanska länder. Jag vill mäta den svenska demokratins robusthet i ett sammanhang, vilket kan göras större eller mindre. För att kunna genomföra en uppsats där det går att dra relevanta slutsatser krävs att man uppnår ett adekvat djup i analysen. För att det ska vara möjligt krävs det att jag gör en tydlig avgränsning, och jag har valt att begränsa min undersökning till Sverige och Danmark.

Uppsatsen har viss rättsvetenskaplig koppling och är inte en uppsats som ska undersöka vad offentlig makt är. Därför kommer jag i uppsatsen använda den definitionen av

offentlig makt som följer av regeringsformen: Den offentliga makten är det mandat som givits till riksdagen och genom riksdagen till myndigheterna, där inkluderat regeringen.

1.4 Bakgrund och tidigare forskning

Demokratiforskning och demokratiteorier är inget nytt, utan det är en lång tradition som hämtar sin grund redan hos de gamla grekerna. Nedan gör jag ett urval av relevant litteratur.

Uppsatsen undersöker hur styrkor och svagheter i skyddet för demokrati i Sverige och Danmarks författningar. Jag har inte funnit en text som undersöker samma sak. Olika perspektiv på offentlig förvaltning med flertalet teorier som förklarar främjar jämförelse finns i *Perspektiv på offentlig förvaltning*⁷; Lennart Lundquists *Demokratins väktare*; Sverker Gustavsons *Demokratins självförsvår*; Yesilkagit, K m.fl. text *The Guardian State: Strengthening the public service against democratic backsliding*. De tre senare i en med förvaltning som motvikt mot populistiska strömningar. Herbert Tingstens tes om demokrati som överideologi är också värd att nämna.

I en uppsats som behandlar det liberala demokratibegreppet bör det nämnas något om maktodelningsprincipen som grundlades i Baron de Montesquieus bok *The spirit of laws*⁸, samhällskontraktet i Thomas Hobbes *Leviathan*⁹ och principen om representation som uttryck för samhällskontraktet i John Lockes *Two treatises of government*¹⁰.

Uppsatsen har en viss rättsvetenskaplig aspekt, det råder inte någon brist på demokratiforskning inom det rättsvetenskapliga vetenskapsområdet; Christian Dahlmans bok *Rätt och Rättfärdigande*, Thomas Bull och Fredrik Sterzel *Regeringsformen en kommentar*, Jens Peter Christensen *Grundloven*.

Vad är en demokrati? Demokrati definieras i Svenska akademins ordlista som ”stat med folkvälde”. Lundquist citerar Hal Kochs beskrivning av demokratin inte som en formel utan som en livsform som vuxit fram, trots nederlag och tillbaka gånger, i Europa under

⁷ Alamaa, Melander, Stubbergaard. *Perspektiv på offentlig förvaltning* (2022)

⁸ Dahlman, *Rätt och rättfärdigande* (2010) s. 63

⁹ Ibid, s. 45

¹⁰ Ibid, s.62

de senaste två tusen åren¹¹. Demokratiteorierna behandlar nästan alltid enbart input-sidan, det vill säga demokratins teoretiska aspekter men sällan dess praktiska aspekter.

I förvaltningen, som kan sägas vara den praktiska sidan av demokratin, den som ska verkställa lagarna, gäller också att det finns olika tankar kring processer och substanser. Där ställer Lennart Lundquist upp följande substanskrav, lagens krav, politikernas vilja, folkets val och vilja, respektive processkraven, allmänna val, medborgardeltagande, öppenhet, fri- och rättigheter¹². En stark förvaltning kan på många sätt förhindra och försvåra ett försvagande av demokratin.

Den liberala demokratin bygger på det samhällskontrakt som Thomas Hobbes lade fram, och det har sedan vidareutvecklats genom både John Locke och Montesquieu. Regelstyre, är en central princip i en rättsstat. John Locke menar i *Two treatises of government* att samhället ska ordnas på ett förutsebart sätt.

To this end it is that men give up all their natural power to the society they enter into, and the community put the legislative power into such hands as they think fit, with this trust, that they shall be governed by declared laws, or else their peace, quiet, and property will still be at the same uncertainty as it was in the state of Nature. ¹³

Friederich Hayek framhäver i *The constitution of liberty* att regelstyre kännetecknas av att lagstiftaren måste använda sig av regler och inte kan utfärda befallningar i enskilda fall¹⁴. Det är en grundläggande princip för rättsstaten att det inte finns ett straff utan lag, *nulla poena sine lege*. Montesquieu menar i *The spirit of laws* att det är nödvändigt att dela upp makten mellan olika personer eller institutioner för att undvika maktmissbruk. Den lagstiftande makten ska inte ha makt över individuella fall, och den dömande makten ska inte ha makten att utfärda regler. Dessa teorier behandlar demokratin lite smalare, eftersom de fokuserar på lagen och verkställandet av lagen i en demokrati eller rättsstat. Teorierna är inte en garanti för rättvisa utan endast för att makten utövas under lagen. Filosoferna anser att det inte tillräckligt att uppnå något som är bättre än det naturtillstånd som Thomas Hobbes pratar om i sin bok *The Leviathan*. Det finns ett krav på substans också. Samhällskontraktet ska skapa en god rättsordning.

¹¹ Lundquist, *Demokratins väktare* (2006) s. 78

¹² *Ibid*, s. 80

¹³ Locke, *Two Treatises of Government* (1689) s. 317

¹⁴ Dalhman, s. 63f

Av de krav som presenterades ovan är substanskravet är det krav på beslutens innehåll som ställs på en demokrati av olika tänkare, i olika demokratiska modeller och teorier. Ovan presenterade jag även kravet på en god rättsordning, en rättsstat. Det finns även andra krav på substans. Lennart Lundquist ställer följande citat ur SOU 1979:31 som ett exempel på substanskrav om ämbetsmännens roll¹⁵.

Grunden för all offentlig verksamhet är den gemensamma nytta som människorna har av den. Varje kontakt i den offentliga verksamheten med enskilda människor måste bygga på insikten att samhällsorganen ytterst är till för den enskilde och inte tvärtom. Det är utomordentligt viktigt att varje offentligt anställd inte bara har denna insikt utan framför allt ges möjlighet att tjäna allmänheten och att denna möjlighet tas till vara av var och en.

Herbert Tingsten presenterade i Demokratins Problem tesen om demokrati som överideologi, att processen legitimerar beslutet oavsett substans: ”Man är demokrat men därjämte konservativ, liberal eller socialist”¹⁶. Konflikten eller skiljelinjen mellan procedur och substans är mycket komplex, och det är svårt att finna en konsekvent anhängare av ettdera lägret. Mest sanningsenligt och konsekvent är nog positionen att kraven på procedur ställs mycket högt och kraven på substans likaså.

¹⁵ Lundquist, s. 83

¹⁶ Ibid, s. 81

2 Metod och material

2.1 Material

Materialet för uppsatsen är de Sveriges och Danmarks författningar. För Sverige utgörs materialet av regeringsformen, tryckfrihetsförordningen, yttrandefrihetsgrundlagen och successionsordningen men också riksdagsordningen som var en grundlag fram till 1974 men idag har en särställning som ställer den mellan grundlag och vanlig lag. Danmark har bara en grundlag: *Danmarks Riges Grundlov*. Utöver detta ingår även de nationella rättskällorna; deras roll var att vid eventuella oklarheter bidra till tolkning av enskilda bestämmelser. Rättskällorna motsvarar varandra i både Danmark och Sverige. Materialet innebär också speciallagstiftning (*lex specialis*) som är utfyllnad till grundlagen t.ex. vallagen och Straffeloven.

2.2 Metod

Uppsatsen utgör en fördjupad undersökning i form av en kvalitativ innehållsanalys och jämförande fallstudie. För undersökningen utgör författningarna i Sverige och Danmark de centrala fallen. Genom att tillämpa en kvalitativ innehållsanalytisk metod studerar och analyserar jag det presenterade materialet.

Den kvalitativa innehållsanalysen innebär en djupgående undersökning av dokument, texter eller andra datakällor för att identifiera mönster, teman och betydelsefulla element. Detta görs oftast genom en kodifiering av materialet baserat på ett kodschema i någon form¹⁷. I den här kontexten förstås kodsschema som det analysverktyg jag har skapat för uppsatsen. Analysen blir en mer kvalitativ innehållsanalys då analysverktyget möjliggör en mer komplex analys och djupare förståelse av de centrala begreppen¹⁸. Genom att använda en kvalitativ innehållsanalys möjliggörs en djupare förståelse av materialets genomslagskraft. Efter analysen av de enskilda fallen jämförs dessa för att belysa likheter och skillnader med utgångspunkt i den operativa teorin.

¹⁷ Boréus, Kohl. *Innehållsanalys* (2018) s. 50

¹⁸ *Ibid*, s. 51

Sammanfattningsvis ska den här uppsatsen utgöra en kombinerad metoderna kvalitativ innehållsanalys och jämförande fallstudie för att utforska och analysera ländernas författningar och skyddet för demokrati i dessa. Genom att tillämpa mitt analysverktyg på det samlade materialet strävar jag efter att fördjupa förståelsen för dessa komplexa frågor och bidra till den teoretiska och praktiska kunskapsbasen inom området.

2.3 Analysverktyg

Hur förhåller sig den offentliga makten till demokratins principer och institutioner? För att besvara den centrala frågeställningen har jag skapat ett analysverktyg. Dess olika delar behandlas närmare och struktureras nedan. Verktöget bygger på den större demokratidiskussion som grundar sig i flera olika teoribildningar kring demokratins varande och är en operationalisering av det liberala demokratibegreppet. Vissa av dess aspekter är mer grundläggande och klassiska medan andra är nyare och mer radikala. Några av dem tar sin utgångspunkt i den rättsvetenskapliga fåran och andra i statsvetenskapen. Detta medför ibland att det finns viss begreppsglidning, och därför kommer jag att vid behov förtydliga vad som åsyftas.

2.3.1 Formkrav

Formkrav till sin natur är enkla att definiera, eftersom de har ett binärt förhållande. Antingen uppfylls kravet eller uppfylls det inte. Vilka formkrav som ska finnas med i bedömningen är inte nödvändigtvis självklart. Teorier skapas inte i ett vakuum och därför har teorierna som behandlar formkraven formats av den politiska tanketradition som format teoribildaren. Eftersom den typen av demokratidiskussion får ett större utrymme i diskussionen kring substanskrav är min avsikt att försöka ha mer strikt formella krav som traditionellt varit målet för den liberala demokratin. Dahl och Lindblom¹⁹ ställer utan inbördes ordning upp formkrav som de flesta västerländska demokratier kan ställa sig bakom: organisationsfrihet, yttrandefrihet, allmän och lika rösträtt, valbarhet till offentliga uppdrag, rätt för politiska ledare att konkurrera om stöd och röster, alternativa informationskällor, fria och öppna val, institutioner för att göra den offentliga politiken beroende av röster. Innebörden av formkraven förefaller vara någorlunda självklara, och därför tar jag föresatsen att om det vid behandlingen

¹⁹ Lundquist, s. 77

av mitt empiriska material skulle uppstå oklarheter i hur något av de ovan nämnda formkraven ska jämföras mot en institution eller bestämmelse, löses de fall för fall.

2.3.2 Substanskrav

Finns det något som en majoritet inte får besluta om? Vilka krav ställer författningen på den politik som förs? För att verkligen dra det till sin spets, kan 51% av befolkningen besluta om att utrota resterande 49%? De krav som ställs på politiken som förs kallas för substanskrav. Skillnaden i vilken vikt som tillmäts substans kontra procedur är en ideologisk diskussion där den liberala ideologin tenderar att fokusera på procedurens form och att det legitimerar beslutet. Den konservativa och socialistiska ideologin tenderar att fokusera på besluts substansen som en legitimering av beslutet. Lennart Lundquist ställer upp olika ytterligheter för att exemplifiera skiljelinjen mellan substanskrav och procedur²⁰. Dessa faller dock utanför ramen för min uppsats, men kan bidra med värdefulla insikter för behandlingen av substanskraven i författningen. Jag kommer att identifiera och undersöka olika substanskrav samt diskutera styrkan i dem. De procedurella formkraven behandlar jag under *formkrav*. Jag ska inte försöka kategorisera eller identifiera olika ideologiska ställningstaganden i författningarna utan undersöka vilka substanskrav som finns och hur de tar sig uttryck.

2.3.3 Rättsstat

Rättsstatsprincipen kan uttryckas på flera olika sätt. I demokratidiskussionen nämner jag att den goda rättsordningen och rättsstaten är målet för samhällskontraktet enligt Locke och Montesquieu. En rättsstat kan sägas innehålla följande: regelstyre, förutsebarhet, regler som begränsar den offentliga makten samt lagprövning. Regelstyre sammanfattas av Friedrich Hayek i *The Constiution of Liberty*

It is because the lawgiver does not know the particular cases to which his rules apply, and it is because the judge who applies the, has no choice in drawing the conclusions that follow from the existing body of rules and the particular facts of the case, that it can be said that laws and not men rule.

Att den lagstiftande makten inte kan utfärda befallningar i enskilda fall och den dömande makten som kan utfärda befallningar i enskilda fall är bunden av de regler som den lagstiftande makten utfärdat.²¹

²⁰ Lundquist, s. 80ff

²¹ Dahlman, s. 64

Kravet på förutsebarhet kan enklast sammanfattas med den ur romersk rätt hämtade principen *nulla poena sine lege*, inget straff utan lag, vilket medför ett förbud mot retroaktiv lagstiftning. Men det innebär också att lagen måste kommuniceras, och det får inte finnas motstridiga eller oförståeliga lagregler som gör det svårt för medborgaren att förstå vad som gäller. Det är baserat på Lon Fullers lista på åtta punkter som belyser hur en rättsstat misslyckas med förutsebarhet.²²

Regler som begränsar den offentliga makten är samma sak som att den offentliga makten utövas under lagen. Det finns lagar och andra bindande regler som begränsar vad som får stiftas som lag. Europakonventionen för mänskliga rättigheter är ett exempel på sådana bindande regler som begränsar vad som får stiftas i lag. Grundlagens säregna ställning som *lex superior* är ett ytterligare exempel på regler som begränsar den offentliga makten. Dessa begränsningar är i avsnittet *Rättsstaten* intressanta i dess formella mening, alltså hur de begränsar makten, medan deras substans är av intresse i avsnittet Substanskrav.

Lagprövningen är den yttersta garanten av de regler som begränsar den offentliga makten. Har domstolarna möjlighet att åsidosätta en lag som står i strid med en *lex superior*? Finns det en författningsdomstol vars enda egentliga syfte är att pröva lagars förenlighet med *lex superior*?

2.3.4 Förändringströghet

Att på ett enkelt sätt försöka mäta hur enkelt det är att förändra grundlagen på ett jämförande sätt kan tyckas enkelt men det medför en rad olika försvårande faktorer. I stället kanske man ska tala om hur snabbt, och under vilka former, förändringar av författningen kan ske. Olof Petersson diskuterar att ett möjligt sätt att mäta förändringströghet är att undersöka hur ofta förändringar av författningen sker för att på så sätt ge en fingervisning av hur enkelt det är att ändra den²³. Jag kommer att undersöka reglerna för ändring av författning utan att rangordna dem sinsemellan och kommer fall för fall att problematisera olika lösningar. För att föra in en normativ diskussion kring förändring av författning kan det sägas att det bör finnas en skillnad mellan förändring av grundlag och förändring av en vanlig lag.

2.3.5 Förvaltningen

Lennart Lundquist beskriver förvaltningen som output-sidan i demokratin. Samma skiljelinjer om process kontra substans som finns på input-sidan finns i förvaltningen. Regleras

²² Dahlman, s. 66f

²³ Petersson, *Regeringsformens parlamentariska förankring. Normen om bred politisk enighet* (2024) s. 272

förvaltningens roll i författningarna och i så fall hur? Garanteras förvaltningens självständighet som ett resultat av regelstyre eller ges folkviljan företräde? Lundquist identifierar olika processkrav och substanskrav för förvaltningen. Processkraven inkluderar allmänna val, medborgardeltagande, öppenhet samt skydd för fri- och rättigheter. Substanskraven innefattar lagens krav, politikernas vilja samt folkets val och vilja. Genom att uppfylla dessa krav kan förvaltningen säkerställa en mer demokratisk och representativ funktion. Philip Selznick menar att förvaltningen är det organisatoriska förkroppsligandet av våra värderingar²⁴. I *The Guardian State: Strengthening the Public Service against Democratic Backsliding* argumenterar författarna för att skapa en än mer fristående förvaltningsstruktur för att kunna agera ankare mot fenomenet demokratisk backsliding. Jag ska inte försöka värdera de olika regelsystemen utan jag ska i stället förklara systemen.

²⁴ Yesilkagit m.fl., *The guardian state: Strengthening the Public Service against Democratic Backsliding*, s. 8

3 Sverige

3.1 Formkraven

I den svenska regeringsformens andra kapitel finner vi de grundläggande fri- och rättigheter. 1 § listar de s.k. positiva opinionsfriheterna

Var och en är gentemot det allmänna tillförsäkrad

1. yttrandefrihet: ...,
2. informationsfrihet: ...,
3. mötesfrihet: ...,
4. demonstrationsfrihet: ...,
5. föreningsfrihet: ..., och
6. religionsfrihet:

Dessa opinionsfriheter innebär att den enskilde är gentemot det allmänna, alltså staten, tillförsäkrad flera av formkraven i mitt analysverktyg. Här i ligger förutom de väldigt uppenbara om organisationsfrihet och yttrandefrihet också rätt att konkurrera om stöd och röster, eftersom opinionsfriheternas syfte är att befästa den enskildes rätt att bilda opinion. Yttrandefrihet och tryckfriheten regleras dessutom ytterligare i YGL och TF.

De ovan nämnda positiva opinionsfriheterna är inte helt fredade, utan det finns i RF stadgat en möjlighet att genom lag inskränka²⁵ yttrandefriheten, informationsfriheten, mötesfriheten, demonstrationsfriheten och föreningsfriheten. Att det kan ske genom lag innebär att den möjligheten inte ges till någon annan än riksdagen. Religionsfriheten kan alltså inte begränsas – innebär det då att man i skydd av religionsfriheten skulle kunna gå längre än eventuella begränsningar av de andra friheterna? Det är inte förarbetenas mening; religionsfriheten innebär ett skydd mot att en viss religion skulle i lag särbehandlas eller förbjudas samt att en enskild i ett sammanhang där denne inte påverkar omgivningen är fri att tro vad den vill²⁶. De möjliga begränsningarna får inte göras på vilket sätt som helst, utan endast på det sätt som grundlagen medger. Det innebär att en sådan begränsning inte får göras av någon annan anledning än för att tillgodose ändamål som är godtagbara i ett demokratiskt statskick.

²⁵ 2 kap. 20 § 1 p. RF

²⁶ Bull, Sterzel, *Regeringsformen – en kommentar* (2015) s. 67f

Begränsningen måste vara proportionerlig gentemot det ändamål som föranlett den samt att den inte får sträcka sig så långt att den utgör ett hot mot den fria åsiktsbildningen såsom en av folkstyrelsens grundvalar. Begränsningen får inte heller grunda sig på enbart på religiös, politisk, kulturell eller annan åskådning. I 2 kap. 22 § finns det formella regler för hur en sådan begränsning får stiftas.

Ett förslag till lag enligt 20 § ska, om det inte avslås av riksdagen, på yrkande av lägst tio av dess ledamöter vila i minst tolv månader från det att det första utskottsytttrandet över förslaget anmäldes i riksdagens kammare. Riksdagen får dock anta förslaget direkt, om minst fem sjättedelar av de röstande enas om beslutet.

Det innebär ett väldigt starkt skydd för de positiva opinionsfriheterna. 291 ledamöter krävs för att ett förslag ska kunna antas direkt, även om 10 ledamöter har yrkat på att vilandeförklara förslaget. För att kontextualisera så innehar den sittande regeringen tillsammans med stödpartier (1/4/2024) 176 mandat, vilket är en majoritetsställning i riksdagen.

Inskränkningar i yttrande- och informationsfriheten får enligt RF göras med hänsyn till rikets säkerhet, folkförsörjningen, allmän ordning och säkerhet, enskildas anseende, privatlivets helgd eller förebyggandet och beivrandet av brott. Skyddet sträcks inte till kommersiella aktörer. Den uppräknade listan är inte att anse som en uttömmande lista utan är snarare typfall då det är i sin ordning att göra begränsningar i yttrande- och informationsfriheten. Det kan finnas andra anledningar som kan tänkas innebära godtagbara ingrepp om det finns särskilt viktiga skäl. Rikets säkerhet innebär förutom militära försvarsverk, vapenförråd och truppdispositioner även andra institutioner som har betydelse för den inre och yttre säkerheten. Folkförsörjningen bör ses som en del av rikets säkerhet²⁷. Allmän ordning och säkerhet kan tolkas väldigt brett, och det har därför i förarbeten sagts att det måste vägas mot yttrandefrihetsintresset samt att avsikten inte är att möjliggöra begränsningar av polemiska uttalanden i den politiska debatten²⁸. Enskilt anseende handlar om privatpersoners ära och rykte; privatlivets helgd är grunden för tystnadsplikt inom vården och t.ex. polisen. Regeln som medger dessa begränsningar säger att vid bedömningen av vilka begränsningar som får göras inom ramen för dessa stadganden ska särskilt beaktas vikten av vidaste möjliga yttrandefrihet

²⁷ Bull, Sterzel, s. 96

²⁸ Ibid, s. 96f

och informationsfrihet i politiska, religiösa, fackliga, vetenskapliga och kulturella angelägenheter.²⁹

Begränsningar av mötesfrihet och demonstrationsfrihet får göras med hänsyn till säkerhet och ordning vid sammankomsten eller till trafiken. Dessa friheter får också begränsas med hänsyn till rikets säkerhet eller för att motverka farsot, något som ligger nära i minnet efter Covid-19 pandemin. Vidare får föreningsfriheten endast begränsas för sammanslutningar som ägnar sig åt terrorism eller understödandet av detta samt av sammanslutningar som är av militär eller liknande natur som innebär förföljelse av en folkgrupp på grund av etniskt ursprung, hudfärg eller annat liknande förhållande. Den första möjligheten syftar på olovlig kårverksamhet³⁰ och den andra har införts för att möjliggöra förbud av rasistiska organisationer för att leva upp till FN:s rasdiskrimineringskonvention.

I RF regleras också om val till riksdagen, i 3 kap. 1 § står det att

Riksdagen utses genom fria, hemliga och direkta val.

Vidare gäller att ordinarie val hålls vart fjärde år, men det finns dock vissa undantag till detta. Regeringen äger att besluta om extra val som ska hållas mellan ordinarie val, det innebär att ett sådant extra val inte så att säga ”nollställer” och det är fyra år efter det till nästa val. Skulle riket vara i krig får val endast hållas efter beslut av riksdagen. Detta beslut måste omprövas inom ett år och där efter varje år. Det krävs också att minst tre fjärdedelar av riksdagen röstar för att val ska hållas. Efter att kriget eller krigsfaran är över ska ett val hållas så snart det är möjligt, det ska göras i enlighet enligt bestämmelserna i Riksdagsordningen och därefter fortlöpande hålls val vart fjärde år. Rösträtt och valbarhet vid val till riksdagen regleras i RF och säger att varje svensk medborgare som är eller någon gång har varit bosatt i riket har rösträtt, förutsatt att denne fyllt arton år vid valdagen. Endast den som har rösträtt kan vara ledamot eller ersättare i riksdagen. Vem som har rösträtt avgörs på grundval av en före valet upprättad röstlängd. Det framgår inte av paragrafen, men upprättandet av vallängden sker enligt 5 kap. vallag. Det är också i vallagen som val till kommuner regleras, de regleras alltså inte i RF. Det regleras dock

²⁹ 2 kap. 23 § RF

³⁰ 18 kap. 4 § BrB

att beslutanderätten i kommunerna utövas av valda församlingar, rösträtten till kommunala val regleras i kommunallag (2017:725).

Riksdagen väljer, på förslag från talmannen, statsminister, som sedan utser sin regering. Talmannen är utsedd av riksdagen och är rikets högsta valda ämbete. Talmannen kommer fram till sitt förslag genom att samråda med partiledarna för riksdagens partier, för att sedan samråda med de vice talmännen. Riksdagen ska inom fyra dagar från det att talmannens förslag till statsminister lagts rösta, och om mer än hälften av riksdagens ledamöter röstar mot förslaget är det förkastat. Det innebär att Sverige väljer statsminister genom negativ parlamentarism; det krävs ingen majoritet för statsministerkandidaten, utan det krävs bara att en majoritet inte röstar mot. Om förslaget förkastas ska proceduren med talmannen upprepas, och om talmannens förslag fyra gånger förkastas ska förfarandet avbrytas och inte återupptas innan val hållits. Om inte ordinarie val ska hållas inom tre månader ska extra val hållas inom samma tid. Regeringen blir på detta sätt beroende av folkets röster i riksdagsvalet.

Hur valen går till regleras i vallagen (2005:837). Det regleras utanför författningen och den status som *lex superior* det inneburit. Det är dock ändå för framställningen intressant att vidare undersöka hur valen ska gå till för att se om kraven på fria och öppna val är tillfredsställt. I 8 kap. vallagen finns det allmänna regleringar om röstmottagning. Det finns krav på att det ska finnas utrymme där man kan avge röst utan insyn. Det krävs också att den som lämnar röst ska kunna identifiera sig. Det finns också krav på att valsedlarna ska presenteras på ett likformigt sätt. Inte helt i sammanhanget oviktiga bestämmelser. När vallokalen öppnar ska röstmottagarnas ordförande visa de närvarande att varje valurna är tom, och först efter det får röstmottagningen börja. Preliminär rösträkning i vallokal är offentlig och ska genomföras utan avbrott. Första onsdagen efter valdagen ska valnämnden sammanträda för att granska de röster som inte räknats i vallokalerna. Dessa två förfaranden är endast preliminära rösträkningar, den slutliga rösträkningen sker enligt 13 kap. där det i 1 § står att förrättningen är offentlig och ska göras utan dröjsmål. Det innebär att det sker tre rösträkningar av tre olika instanser, vilkas sammanträde alla är offentliga.

Yttrandefrihetsgrundlagarna gäller för offentliga yttranden, vilket betyder att lagarna är tillämpliga för den som riktar sitt budskap mot en bredare publik. Båda lagarna har ett publiceringskrav, och i de olika lagarna anges olika medieformer som är typexempel på

detta. En tryckt text kvalificeras alltid in under skyddet som TF ger. Skyddet som lagarna ger är framför allt förbud mot censur och mot publiceringshinder samt stadgandet av en etableringsfrihet. Censurförbudet i TF är undantagslöst, det får inte ske ens under krig eller extraordinära förhållanden. I propositionen till 1949 års TF stod det ”Censur är förkastligt under fredstid, i krig kan den bli en verklig fara för landet och den demokratiska ordningen.”³¹ I YGL finns det ett undantag som gäller ”rörliga bilder i filmer, videogram... som ska visas offentligt” och syftar på den biografcensur som länge fanns i Sverige. Biografcensuren är borta, men undantaget finns kvar. Lagarna innehåller vissa ordningsregler för att vara tillämpliga; det ska finnas en ansvarig som kan stå till svars. Det görs genom s.k. ansvarsbedjor. Det beror på att det finns straffbestämmelser i lagarna. Yttrandefrihetsbrott innefattar förutom ärekränkingsbrott också spioneri, hatbrott, uppvigling och andra liknande brott. Meddelarfriheten innebär en frihet för envar att tillhandahålla uppgifter och handlingar för publicering utan repressalier från det allmänna. Det finns dock begränsningar i meddelarfriheten kopplade till brott mot rikets säkerhet och brott mot tystnadsplikt. Brottsbegreppet tryckfrihetsbrott kan sägas vara snävare än yttrandefrihetsbrott. Offentlighetsprincipen innebär en mycket långtgående rätt att ta del av allmänna handlingar, och det finns en presumtion att handlingar i allmänna verksamheter är öppna och tillgängliga för var och en³². Båda dessa friheter är viktiga i den svenska demokratin och bidrar till att säkerställa öppenhet i den offentliga makten.

3.2 Substanskraven

I RF 1:2 finns vägledande bestämmelser för staten, vilket innefattar substanskrav för den offentliga maktens utövning. Den offentliga makten ska utövas med respekt för alla människors lika värde och för den enskilda människans frihet och värdighet. Offentlig verksamhet ska ha som mål att värna den enskildes personliga, ekonomiska och kulturella välfärd. Rätten till arbete, bostad och utbildning ska värnas extra och staten ska verka för social omsorg och trygghet. Det allmänna ska verka för delaktighet och jämlikhet i samhället och motverka diskriminering oavsett hudfärg, språkligt, etniskt ursprung, religiös tillhörighet eller sexuell läggning. Barns rätt ska tas till vara och det samiska folkets möjligheter att behålla och utveckla en egen kultur ska främjas.

³¹ Prop. 1948:230 s. 104

³² Axberger, *Yttrandefrihetsgrundlagarna* (2020) s. 257

Envar är gentemot det allmänna tillförsäkrad en rad positiva opinionsfriheter. Men det är ingen absolut frihet, utan alla dessa friheter kan inskränkas förutom religionsfriheten. Ingen kan tvingas avstå egendom till det allmänna genom expropriation, förutom när det krävs för att tillgodose ett angeläget allmänt intresse³³. Man är förutom skyddet mot tortyr och dödsstraff även skyddad mot andra kroppsliga ingrepp gentemot det allmänna, men staten kan likväl när det anses vara befogat låsa in, kroppsvisitera, övervaka och kartlägga individer samt läsa förtroliga meddelanden. Med det sagt finns det en begränsning för när staten kan tillåtas dessa överträdelser. Det är endast tillåtet för att tillgodose ändamål som är godtagbara i ett demokratiskt samhälle och det får inte gå utöver vad som är nödvändigt för att uppnå målet³⁴. Det får inte heller så långt att det riskerar att skada den fria åsiktsbildningen. Rättigheterna stammar från den demokratiska staten, och den demokratiska staten vilar på folkmakten. Balansgången finns på fler ställen i den svenska grundlagen, men ovan diskuterade exempel tydliggör den svenska principen om just balansgång på ett bra sätt. I 1 kap. 1 § RF visas detta tydligt; den offentliga makten utgår från folket, den svenska folkstyrelsen bygger på fri åsiktsbildning och på allmän och lika rösträtt. Den offentliga makten utövas under lagarna. Folkstyrelsen genom den offentliga makten ska utövas under lagarna. Rättigheterna äger starkt skydd och har i och med medlemskapet till EU men framför allt anslutningen till EKMR fått ännu starkare ställning³⁵. Rättigheterna är dock inte oinskränkta utan folkstyrelsen kan när det är av allmänt intresse och för ändamål som är godtagbara i en demokrati åsidosätta dem.

3.3 Rättsstaten

Få lagregler besitter samma genomslagskraft hos gemene man och med en nästan magisk kraft som 1 kap. 1 § RF, *All offentlig makt i Sverige utgår från folket ... Den offentliga makten utövas under lagarna*. Detta är den svenska demokratin sammanfattad i ett par meningar. Samma lagregel befäster den representativa parlamentariska ordningen och det kommunala självstyret. Formuleringen garanterar regelstyre och ger riksdagen befogenhet att forma maktutövningen.

Nulla poena sine lege den ur romersk rätt hämtade principen ”inget straff utan lag”, har blivit en grundsten i den liberala demokratins rättsstat. I RF:s andra kapitel finns en underrubrik om rättssäkerhet. Där stadgas en *Habeas corpus cum causa* – doktrin som är hämtad från *common law* systemen, och som innebär att en person som frihetsberövas har rätt

³³ 2 kap. 15 § RF

³⁴ 2 kap. 20 § RF

³⁵ Bull, Sterzel, s. 49

att få veta varför. Det finns också en *Nulla poena sine lege* som säger att ingen får dömas för en gärning som när den begicks inte var belagd med straff, och inte heller får ett strängare straff än det som var stiftat ådömas. RF tillåter retroaktiv lagstiftning för skattskyldighet om det finns särskilda skäl för det, t.ex. krig, krigsfara eller svår ekonomisk kris. Det finns ett förbud mot att inrätta en domstol för en redan ingången gärning. Det finns också ett krav på att en person ska få sin sak prövad rättvist och inom skälig tid, en bestämmelse som motsvarar sjätte artikeln i Europeiska konventionen för mänskliga rättigheter.

Om en domstol finner att en lag eller föreskrift står i strid med *lex superior* får domstolen inte tillämpa den stridande föreskriften. Det är vad man kallar för en konkret lagprövning³⁶; abstrakt lagprövning sker däremot utan att någon enskild har blivit inblandad och oftast av en författningsdomstol. I Sverige sker konkret lagprövning vid normkonflikter baserade på normhierarkin. Sedan Sverige inträdde i EU finns förutom den svenska hierarkin även EU-förordningar och EKMR att beakta. En lag får inte meddelas i strid med EKMR eller EU-förordning. Skulle riksdagen meddelat en lag i strid med grundlag eller annan överordnad författning får inte en domstol tillämpa den stridande lagen. Det ska dock vid bedömningen huruvida lagen är stridande mot grundlag beaktas att riksdagen är folkets främsta företrädare och att grundlag går före lag.

Regler som begränsar den offentliga makten finns det flera av i RF. Objektivitetsprincipen innebär att den offentliga makten ska utövas med beaktande av allas likhet inför lagen och med opartiskhet och saklighet. Reglerna som begränsar inskränkningarna av opinionsfriheterna är också ett exempel på regler som begränsar den offentliga makten. Den kommunala självständigheten begränsar inte direkt den offentliga makten men flyttar beslutsfattandet närmare individerna som påverkas, vilket i viss mening begränsar den centrala offentliga makten.

3.4 Förändringströghet

Grundlags stiftande sker i Sverige genom två likalydande beslut³⁷. Det första beslutet antar förslaget som vilande, och det andra beslutet, som slutligt antar förslaget, får inte hållas tidigare än att det har varit ett riksdagsval samt att nio månader förflutit sedan första beslutet. Kravet på nio månaders väntetid kan åsidosättas av konstitutionsutskottet, men det får inte ske senare än

³⁶ Bull, Sterzel, s. 253

³⁷ 8 kap. 14 § RF

vid ärendets beredning, om beslutet i konstitutionsutskottet fattas med minst fem sjättedelars majoritet. Konstitutionsutskottet är ett av riksdagens 15 utskott; utskotten beskrivs som en miniriksdag, och sammansättningen speglar riksdagen. Utskotten ska enligt RO ha som lägst 15 ledamöter³⁸, de har idag 17. Utskottens uppgift är att bereda ärenden för riksdagen. Konstitutionsutskottet har som uppgift att bereda ärenden som rör grundlag och RO, men de har även andra uppgifter som t.ex. granskning av beredningen av frågor som rör de positiva opinionsfriheterna. Skulle ett förslag till grundlag strida mot ett redan vilande förslag får inte riksdagen anta det nya förslaget utan att samtidigt avslå det redan vilande.

En folkomröstning om det vilande grundlagsförslaget ska hållas om en tiondel av riksdagens ledamöter, inom femton dagar från det att förslaget antogs som vilande, yrkar på att en folkomröstning ska hållas och en tredjedel av riksdagens ledamöter röstar för yrkandet³⁹. Folkomröstningen ska hållas vid det riksdagsval som måste ske mellan de två likalydande besluten om antagande av grundlag. Rösträtten i folkomröstningen är samma som för det allmänna val som pågår samtidigt. Förslaget är förkastat om de som röstat mot förslaget är fler än de som röstat för det, och om de som röstat mot förslaget är till antalet fler än hälften än dem som röstat i det allmänna valet. Om förslaget inte förkastas tar riksdagen upp förslaget för slutlig prövning.

Förändringar i grundlagen i Sverige präglas av stor enighet. I Kommittéhandboken, som innehåller information och riktlinjer för kommittéordförande, särskilda utredare, kommittésekreterare och andra inom kommittéväsendet, sedan år 2000 stått:

I frågor där en bred politisk enighet är önskvärd (exempelvis grundlagsändringar) kan kommittén också fungera som ett forum för kompromisser och samförstånd i politiska frågor.⁴⁰

³⁸ 7 kap. 4 § RO

³⁹ 8 kap. 16 § RF

⁴⁰ DS 2000:1, *Kommittéhandboken*, s. 10

Sedan 1974 har det varit 44 omröstningar som behandlat förändringar i regeringsformen.

Resultat	Antal omröstningar	
	Andel som röstade Ja...	...av de röstande ... av riksdagens samtliga ledamöter
Minst 95 procent i	15 av 44 omröstningar	0 av 44 omröstningar
Minst 90 procent i	26 av 44 omröstningar	0 av 44 omröstningar
Minst 85 procent i	34 av 44 omröstningar	9 av 44 omröstningar
Minst 80 procent i	37 av 44 omröstningar	17 av 44 omröstningar
Minst 75 procent i	40 av 44 omröstningar	30 av 44 omröstningar
Minst 70 procent i	42 av 44 omröstningar	34 av 44 omröstningar
Minst 65 procent i	42 av 44 omröstningar	39 av 44 omröstningar
Minst 60 procent i	42 av 44 omröstningar	39 av 44 omröstningar
Minst 55 procent i	44 av 44 omröstningar	40 av 44 omröstningar
Minst 50 procent i	”	40 av 44 omröstningar
Mindre än 50 procent i	-	4 av 44 omröstningar

Tabell 1: majoritetsförhållandena i riksdagen vid omröstningar om förslag som avsett regeringsformen (s. 152 SOU 2023:12) 2020 års grundlagskommitté presenterade i SOU 2023:12, *Förstärkt skydd för demokratin och domstolarnas oberoende*, förslag på att införa ett krav på kvalificerad majoritet vid den andra omröstningen för antagande av ny grundlag samt en förlängning av tidsfristen på nio månader till tio månader samt införandet av en ny tidsfrist på fyra månader mellan det första beslutet och nästkommande val⁴¹.

3.5 Förvaltningen

Justitiekanslern och alla andra statliga förvaltningsmyndigheter lyder under regeringen, förutom de som lyder under riksdagen.⁴² Riksdagens myndigheter är JO, Riksrevisionen och Riksbanken. Ur formuleringen ”under regeringen lyder” kan förstås fyra saker: myndigheterna lyder under regeringen och inte enskilda statsråd; myndigheterna har en lydnessplikt; omvänt har regeringen befogenhet att styra förvaltningen; myndigheterna är självständiga gentemot regeringsförvaltningen⁴³. Regeringens befogenhet att styra förvaltningen begränsas utöver av kraven på saklighet, opartiskhet och laglighet även genom förvaltningsmyndigheternas självständighet i sin myndighetsutövning⁴⁴. Regeringen har tre verktyg för att styra förvaltningsmyndigheterna: föreskrifter, finansiering och utnämningar. Den viktigaste föreskriften är myndigheternas instruktion, och den viktigaste inom finansieringen är

⁴¹ SOU 2023:12, *Förstärkt skydd för demokratin och domstolarnas oberoende*, s. 60f

⁴² 12:1 RF

⁴³ Bull, Sterzel, s. 260

⁴⁴ 12:2 RF

regleringsbrevet. Självständigheten för förvaltningsmyndigheterna tolkas extensivt och innebär att ingen myndighet eller överordnad försöker påverka myndighetsutövningen. Det beskrivs ofta som att Sverige har ett förbud mot ministerstyre. Objektivt delande av information och löpande kontakt med statsråd är inte förbjudet av den bestämmelsen.

4 Danmark

4.1 Formkraven

Danmark har en tydlig maktindelning inspirerad av idéerna som lades fram i *The spirit of laws*,

Den lovgivande magt er hos kongen og Folketinget i forening. Den udøvende magt er hos kongen. Den dømmende magt er hos domstolene.

Den danske kungen har med de i DRG fastslagna begränsningarna behörighet att styra riket, vilket görs genom ministrarna. Kungen äger ansvarsfrihet, och hans person är oantastlig; ministrarna är däremot ansvariga för sina handlingar. Kungen utnämner och entledigar statsministern samt de övriga ministrarna. Kungen fördelar rollerna och uppgifterna i regeringen. Regeringsbeslut blir giltiga genom att kungen skriver under dem tillsammans med åtminstone en minister. Ett av Folketinget godkänt lagförslag träder i kraft om det inom trettio dagar fått kunglig underskrift. Kungen kungör sedan att den nya lagen trätt i kraft. Kungen äger att i nödfall när Folketinget inte kan samlas stifta temporära lagar, men dessa får inte strida mot grundlagen och måste så snart det är möjligt underkastas prövning i Folketinget. Kungen styr över statsrådet, och tronarvingen har en plats i rådet sedan denne blivit myndig. Efter ett val ska inte en ny regering utses om den sittande tolereras av riksdagen, vilket visas genom att en majoritet inte röstar mot den.

Borgerne har ret til uden forudgående tilladelse at danne foreninger i ethvert lovligt øjemed⁴⁵.

Grundlagen omfattar trots sin lydelse inte endast medborgare utan även utländska personer som inte endast tillfälligt uppehåller sig i Danmark⁴⁶. Likt övriga frihetsrättigheter kan denna begränsas med hänsyn till anställningar, t.ex. för polisiär- och militärpersonal⁴⁷. I dansk doktrin skiljer man här på formell och materiell organisationsfrihet. Den formella organisationsfriheten är uppfylld eftersom det inte krävs tillstånd att grunda eller gå med i föreningar. Även om den lagstiftande makten äger rätten att bestämma vad som är lagliga mål för föreningar innebär det att det är att likställa med tillstånd. Bestämmelsen innebär att man inte kan hindra medborgare från att gå med i föreningar även om föreningens mål skulle vara olagligt. Föreningar som har som mål att använda eller för att uppnå sina mål använder våld eller liknande straffbara

⁴⁵ 78 § DRG

⁴⁶ Christensen, Jensen, Jensen. *Grundloven* (2015), s. 513f

handlingar ska upplösas av domstol. En förening får inte upplösas av den lagstiftande makten utan endast tillfälligt förbjudas, förutsatt att omedelbar handling tas för att upplösa föreningen i domstol. Upplösandet av politiska föreningar får utan prövningstillstånd prövas i Högsta domstolen.

Enhver er berettiget til på tryk, i skrift og tale at offentliggøre sine tanker, dog under ansvar for domstolene.

Censur og andre forebyggende forholdsregler kan ingensinde påny indføres⁴⁸.

I dansk statsförvaltning innebär det att den lagstiftande och verkställande makten inte kan begränsa yttranden utom genom lagstiftning⁴⁹. Maktindelningen kommer till tydligt uttryck i den danska grundlagen. Bestämmelsen skyddar inte enbart självständigt formade tankar som föremål för yttringar utan även återupprepadet av andras tankar. Ordalydelsen gör det klart att yttrandefriheten även omfattar kommersiella aktörer och deras yttringar (reklam)⁵⁰. Det finns ingen vägledande praxis inom området, men den rättsvetenskapliga forskningen anser att skyddet för kommersiella yttranden är svagare än för politiska. Det finns vissa möjligheter för begränsningar av yttrandefriheten för offentligt anställda om det krävs för anställningen, liksom för intagna i fängelser och häktade. I praxis har det fastslagits att det inte strider mot paragrafen att kräva viss förhandskontroll av skoltidningar om ingen över 15 är ansvarig för skriften. Följden av rättigheten är också rätten att fritt få ta emot information⁵¹. Den formella yttrandefriheten följer av det censurförbud som bestämmelsen innehåller; en enskild behöver inte inhämta tillstånd för att göra en yttring. Eftersom yttrandefriheten är en central funktion i ett demokratiskt statsskick och en alltför extensiv tillämpning av ansvarsbestämmelser för yttranden skulle försvaga skyddet har det i doktrin förts många diskussioner om var gränsen för den materiella yttrandefriheten går⁵². Med hänsyn till det demokratiska statsskicket finns det en särskilt långtgående, men inte obegränsad, yttrandefrihet i politiska och religiösa området. I rättspraxis har det också framkommit att journalister som förmedlar synpunkter av allmänt intresse har motsvarande vidsträckta yttrandefrihet. När det gäller andra rättsområden har

⁴⁸ 77 § DRG

⁴⁹ Christensen, Jensen, Jensen. s. 510

⁵⁰ Ibid, s. 495

⁵¹ Ibid, s. 496

⁵² Ibid, s.502f

yttrandefriheten vid konflikt ett försteg, och yttrandefriheten åsidosätts endast när det finns särskilda hänsynstaganden t.ex. vid bekämpningen av rasism⁵³.

Danska Folketinget har som flest 179 ledamöter, varav 2 från Färöarna och 2 från Grönland. Rösträtt har den som är medborgare av Danmark, är permanent bosatt i riket och har uppnått myndighet⁵⁴. Den som är utsänd för att för den danska staten eller ett danskt företag arbeta i annat land har fortsatt rösträtt. Den som är tillfälligt utomlands kan på förhand skriva på att den inte kommer att vara frånvarande från Danmark i mer än två år och äger då fortsatt rösträtt. Den som är omyndigförklarad har förlorat sin rösträtt. Grundlagen medger även att genom lag begränsa rösträtten hos den som är straffad eller tar emot ”fattighjälp”, något som inte har varit aktuellt sedan 1953 respektive 1962⁵⁵. Rösträtt till kommunen har förutom danska medborgare den som är medborgare i ett annat EU-land, den som är medborgare på Island eller i Norge eller den som varit stadigvarande bosatt i riksgemenskapen under fyra år. Den danska kungafamiljen äger likt den svenska formellt sett rösträtt men nyttjar inte den.

Den som har rösträtt till Folketinget kan också väljas till detsamma, såtillvida att individen inte har blivit straffad för en handling som enligt allmänt omdöme gör individen olämplig att vara medlem av Folketinget. I praxis pratar man om att frihetsberövanden gör en olämplig. Val till Folketinget görs genom allmänna, hemliga och direkta val. Närmare regleringar om hur valet går till finns i *Valgloven*. Folketinget väljs på fyra år, och kungen har rätt att utlysa nyval, även om det i praxis innebär att den rätten tillhör statsministern. Folketinget är okränkbart; den som tar till handling som innebär en fara för dess säkerhet eller frihet att bestämma gör sig skyldig till högförräderi.

4.2 Substanskraven

I det åttonde kapitlet i författningen regleras individens friheter, vilka är en uppräknig av olika substanskrav. Hemmets och personens okränkbarhet innebär att ingen kan på lösa grunder förlora sin frihet eller tåla att ha sitt hem genomsökt. Hemmets okränkbarhet innefattar även post- och telehemlighet⁵⁶. Ingen kan på grund av sin religiösa eller politiska övertygelse, inte heller på grund av sin härkomst, frihetsberövas. Lagen reviderades 1953 ganska snart efter den tyska ockupationen och förföljelse, som inte drabbade danska judar men också av människor

⁵³ Christensen, Jensen, Jensen. s.509f

⁵⁴ 29 § DRG

⁵⁵ Christensen, Jensen, Jensen. s. 227

⁵⁶ 72 §, DRG

som inte höll med⁵⁷. Det är en del av historien som kan kännas främmande och unik som svensk, med Sverige som enda land i norra Europa som inte varit underkastade ockupation eller krig de senaste 200 åren. Den som får sin frihet berövad ska inom 24 timmar ställas inför en domare, något som kallas *Habeas corpus cum cause*⁵⁸. Inskränkningar i dessa rättigheter kan endast göras genom lag. Rätten till egendom är också okränkbar, och ingen kan tvingas avstå egendom till det allmänna utom när det är för allmännyttan. Dock ska det då ske mot fullständig ersättning. När en lag om expropriation beslutats om kan en tredjedel av Folketinget kräva att den kungliga stadfästelsen först får ske efter nyval och att förslaget då också antas av det nyförsamlade Folketinget⁵⁹.

Begränsningar av rätten till arbete som inte är grundad i det allmännas bästa måste hävas genom lag. Staten bör för främjanden av allmännyttan sträva efter att alla arbetsföra får möjlighet att arbeta. Men den som inte kan arbeta skall dock mot skyldighet att underkasta sig eventuella förpliktelser, genom staten få bistånd för sitt uppehälle⁶⁰. Alla barn i skolpliktig ålder har rätt att få gratis undervisning⁶¹. Envar har som tidigare beskrivits rätt till yttrande och tryckfrihet, rätt att demonstrera och rätt att bilda föreningar. Det ställs även krav på medborgarna i kapitel 8, då varje man i vapenför ålder har en skyldighet att med sin person bidra till fäderneslandets försvar⁶².

4.3 Rättsstaten

Den danska grundlagen är gällande i hela det danska riket. Den lagstiftande makten är förbehållen kungen och Folketinget, den verkställande makten hos kungen och regeringen samt den dömande makten hos domstolarna. Detta bygger på principen om maktindelning som Baron Montesquieu lägger fram i sin bok *The spirit of laws* och på de idéer som John Locke presenterade i sin bok *Two treatises of government*⁶³. Innan den danske regenten tillträder tronen ska han högtidligt skriftligt deklarerera sin trohet till grundlagen i statsrådet på två exemplar⁶⁴. Det ena ska förvaras i Folketinget och det andra i riksarkivet. Folketinget stiftar lagar, förutom om det är brådskande och nödvändigt när Folketinget inte har möjlighet; då kan

⁵⁷ Christensen & Pedersen, *Min Grundlov - Grundloven med forklaringer* (2022) s. 75

⁵⁸ 71 §, DRG

⁵⁹ 73 §, DRG

⁶⁰ 75 §, DRG

⁶¹ 76 §, DRG

⁶² 81 §, DRG

⁶³ Christensen, Jensen, Jensen. s. 64

⁶⁴ 8 §, DRG

kungen stifta en tillfällig lag. Den tillfälliga lagen måste snarast underkastas en omröstning i Folketinget⁶⁵. Om ett lagförslag godkänns i Folketinget kan en tredjedel av Folketingets ledamöter skriftligen begära att det ska hållas folkomröstning om lagförslaget. Efter det har Folketinget fem arbetsdagar på sig att förkasta lagförslaget, och om det inte görs ska folkomröstning hållas. För att förslaget ska anses förkastat måste en majoritet av de röstande men minst 30% av de röstberättigade ha röstat mot förslaget⁶⁶. Det är en lagregel som ger ett mycket starkt minoritetsskydd och möjliggör direkt folklig inverkan i det lagstiftande arbetet. Utöver detta finns det ingen tydlig bestämmelse om regelstyre i den danska grundlagen, som motsvarar den svenska i 1 kap. 1 § RF. Regelstyret kan därmed endast utläsas ur maktodelningsbestämmelsen⁶⁷.

Det saknas i dansk grundlag en tydlig förutsebarhetsreglering, men det finns ett krav på lagstöd för frihetsberövande. Grundlagens ordalydelse utesluter dock inte att domstolen genom analogisk lagtillämpning finner stöd för frihetsberövande. Analogisk lagtillämpning innebär att en domare tillämpar en lag på ett annat område än det som specifikt är reglerat för att täcka ett tidigare oreglerat område⁶⁸. Samma bestämmelse som reglerar kravet på lagstöd vid frihetsberövande reglerar också ett förbud mot häktning när det för den begångna gärningen endast är belagt straffansvar med böter. Det finns också en *habeas corpus cum cause*-princip som ger en tidsfrist på 24 timmar innan en frihetsberövad måste få ställas inför en domare. Det är en princip som enligt doktrin instiftats för att skydda medborgarna mot den verkställande maktens eventuella godtycklighet⁶⁹. I straffelovens 14 § finns *nulla poena sine lege*, att ingen kan dömas till straffrättslig påföljd utan stöd i lag. Det finns i Danmark ett problem med bristande förutsebarhet, eftersom både grundloven och straffeloven tillåter viss form av analogisk tillämpning samt att en del av bestämmelserna i straffeloven är vaga och otydliga⁷⁰.

Kungen äger fullständig auktoritet att styra riket, inom de begränsningar som grundlagen sätter⁷¹. Det är ett väldigt tydligt exempel på en regel som begränsar den offentliga makten, särskilt i kombination med kapitel 8 som handlar om medborgarnas rättigheter. *Habeas*

⁶⁵ 23 §, DRG

⁶⁶ 42 §, DRG

⁶⁷ Christensen, Jensen, Jensen. s. 75f

⁶⁸ *Ibid*, s. 427

⁶⁹ *Ibid*, s. 430ff

⁷⁰ Träskman, *Legalitetsprincipen*

⁷¹ 12 §, DRG

corpus cum cause-bestämmelsen är utöver det 8 kapitlet ett exempel på en regel som begränsar den offentliga makten.

DRG saknar bestämmelser om domstolarnas rätt till lagprövning, på grund av att 1848–1849 grundlagsstiftandeförsamling inte kunde enas om domstolarna borde ha sådan rätt⁷². Det anses däremot vara så att højesteret på grund av den formella maktindelningen samt grundlovens 1 § som säger att grundloven gäller för alla delar av danska riket, har en rätt att pröva om en lag strider mot grundlagen. 1999 meddelade højesteret för första gången i grundlagens 150 åriga historia att en lag var i strid med grundlagen⁷³. Principen om lagprövningsrätten anses dock vara äldre. 1920 ansåg Østra landsret att *Lensafløsningsloven* var grundlagsstridig. Det överklagades och højesteret fann att lagen inte stred med grundlagen. Även om højesteret ansåg att lagen var inom ramen för grundlagen ansåg man att domstolen hade rätt att pröva om så var fallet⁷⁴.

4.4 Förändringströghet

Den danska grundlagen är en av västvärldens svåraste grundlagar att ändra, menar Jens Peter Christensen⁷⁵. Om Folketinget röstar för ett förslag om ändring av grundlag och regeringen vill förorda förslaget ska det utlysas nyval. Om lagförslaget i oförändrad form röstas igenom igen efter nyalet ska det inom sex månader hållas folkomröstning där folket får vid en direkt omröstning antingen anta eller förkasta förslaget. Förslaget är antaget om en majoritet av de röstande som också utgör minst 40% av de röstberättigade röstar för förslaget. Förslaget blir grundlag när det stadfästs av kungen.

Det står regeringen eller enskilda ledamöter av Folketinget fritt att lägga fram förslag på ny grundlag. Regeringen har också friheten att välja att inte förorda grundlagsförslaget. När regeringen utlyser nyval ska det framgå att det är ett ”grundlagsval”. Regeringen kan inte stoppa ett av Folketinget antaget förslag till grundlag genom att stadfästa den som vanlig lag. Regeringen, som skulle kunna vara en ny regering efter ett grundlagsval, är inte skyldig att på nytt lägga fram förslaget för Folketinget. Däremot äger varje ledamot av Folketinget rätten att på egen hand lägga fram förslaget för en andra omröstning. Bestämmelsen kräver också att det är det oförändrade lagförslaget som går igenom den andra omröstningen i

⁷² Christensen, Jensen, Jensen. s. 79

⁷³ Ibid, s. 81

⁷⁴ Ibid, s. 80

⁷⁵ Ibid, s. 555

Folketinget. Det innebär inte att det är omöjligt att efter ett grundlagsval genomföra förändringar i förslaget, men det skulle innebära att processen börjar om från början. Vid folkomröstningen av grundlagsförslaget ska omröstningen gälla förslaget som helhet. Det kan alltså inte brytas upp och röstas om endast enskilda avsnitt eller paragrafer.

Före 1915 års grundlag krävdes det endast att Folketinget vid två likalydande beslut med ett mellanliggande riksdagsval godkände lagförslaget för att grundlagen skulle ändras. Förslag om grundlagsändring har vid ett tillfälle förkastats av folket på grund av att en för liten andel av de röstberättigade röstat för förslaget. 1939 röstade 966.277 personer ja och 85.717 röstade nej, förslaget; förkastades dock eftersom de som röstat ja endast utgjorde 44,46 % av den röstberättigade massan⁷⁶. Bestämmelsen om 40% infördes i 1953 års grundlag.

4.5 Förvaltningen

Den verkställande eller utövande makten ligger hos kungen⁷⁷, och kungen styr riket med fullständig auktoritet⁷⁸. Kungens styrning går genom hans ministrar⁷⁹. Ministrarna är högsta chef för sitt departement, under vilket flertalet myndigheter, råd, styrelser och ämbetsverk sorterar. Detta utgör den statliga förvaltningsstrukturen i Danmark. Statliga förvaltningsmyndigheter i Danmark styrs av ministrarna, och det blev om inte annat tydligt under pandemin. Det följer av maktodelningsprincipen att den utövande makten ska vara helt skild från den beslutande makten, men det är den utövande maktens uppgift att försöka realisera den beslutande maktens vilja⁸⁰. Skulle befogenheten att styra förvaltning ligga hos någon annan än regeringen meddelas detta i lag, det kan t.ex. handla om kommunal styrning eller andra råd och nämnder. I 63 § används ordet ”myndighet” som en annan term för den utövande makten⁸¹.

⁷⁶ Christensen, Jensen, Jensen. s. 556

⁷⁷ 3 § DRG

⁷⁸ 12 § DRG

⁷⁹ 14 § DRG

⁸⁰ Christensen & Bogason, *Danmark - offentlig forvaltning*

⁸¹ Christensen, Jensen, Jensen. s. 73

5 Slutsats och diskussion

5.1 Slutsats

<i>Sammanfattande jämförelse</i>	<i>Sverige</i>	<i>Danmark</i>
<i>Organisationsfrihet, Yttrandefrihet</i>	Yttrande- och tryckfrihet som kan begränsas men endast med hänsyn till vad som är godtagbart i en demokrati. Man kan argumentera för att friheten som förlänas media är större än den som förlänas den enskilde. Organisationsfriheten kan begränsas för att förhindra terrorism och militant kårverksamhet.	Yttrande- och tryckfrihet som kan begränsas men endast med hänsyn till vad som är godtagbart i en demokrati, samt för offentligt anställda t.ex. i militären. Organisationsfriheten gäller endast för föreningar som har lagliga ändamål, men det krävs domstolsbeslut för att upplösa dem som inte uppfyller det.
<i>Allmän och lika rösträtt, Fria och öppna val, Valbarhet till offentliga uppdrag</i>	Till riksdagsval har endast medborgare rösträtt, men till kommunalval har invånarna rösträtt. Fri och lika rösträtt garanteras i författningen. Den som äger rösträtt är valbar.	Endast medborgare har rösträtt till Folketinget. Till kommunen motsvarar den danska regleringen helt den svenska med undantag att kvalificeringen för bosatta är 4 år istället för 3. Den som äger rösträtt är valbar. Fri och lika rösträtt garanteras i författningen.

*Regelstyre, Förutsebarhet,
Lagprövning*

Regelstyre utgör ett fundament i författningen, förutsebarhet ställs upp som ett krav för straffbarhet och domstolarna ges konkret lagprövningsrätt.

Ingen av dessa principer finns stadgade i författningen, och bristande förutsebarhet har ansetts vara ett problem av juridiska tänkare. Regelstyre anses följa av maktodelningsprincipen, och domstolarna har ansett sig behöriga till abstrakt lagprövning.

Förändringströghet

Två likalydande beslut med ett allmänt val emellan. En minoritet i riksdagen kan tvinga fram en folkomröstning som ska tolerera förslaget. Röstar fler mot förslaget än för förslaget och de som röstar mot är fler än hälften av dem som röstat i riksdagsvalet är förslaget förkastat.

Två likalydande beslut med ett val till Folketinget emellan. Vid detta val ska folket få säga sitt; folket måste godkänna förslaget och de som röstar för förslaget måste utgöra minst 40% av den röstberättigade massan.

Förvaltning

Förvaltningen är självständig i sin myndighetsutövning.

Förvaltningen lyder under kungens regering och den minister som är högste chef för det departement myndigheten lyder under.

Substanskrav

Den enskildas rätt till arbete och personliga, kulturella och ekonomiska välfärd ska skyddas. Staten ska

Rätten till egendom kan endast inskränkas då det anses vara för allmännyttan. Varje person har rätt till

motverka diskriminering och värna individen. Rätten till egendom och rätt till positiva opinionsfriheterna kan endast inskränkas då det anses vara för allmännyttan som kan tålas i en demokrati. Den enskildes person kan inte kränkas om det inte behövs för att uppnå mål som är godtagbara i en demokrati. Dödsstraff och tortyr får inte förekomma.	arbete och staten ska verka för att varje arbetsför person ska kunna arbeta; den som inte kan arbeta ska få bistånd av staten. Alla barn i skolpliktig ålder har rätt att gå i kostnadsfri skola. Den enskildes person och hem är fredat och kan inte kränkas på grund av politiska eller religiösa grunder.

Tabell 2 Sammanfattande av teorins applicering på materialet

Både Sverige och Danmark har i sina författningar mycket starka skydd för sina demokratier. Det betyder inte att här inte finns någon förbättringspotential. Danmark har många av de centrala demokratiska principer den här uppsatsen undersökt rotade i praxis, vilket innebär att de får en svagare ställning än om de blivit fästa i författning. Sverige har en författning som bygger till stor del på principen om folksuveränitet och skulle dra nytta av att på ett tydligare sätt separera den dömande makten från den verkställande och beslutsfattande. Sverige har dessutom en författning som i relation till den danska tycks ganska enkel att ändra; för att ytterligare värna den svenska demokratin borde de förslag som presenteras i SOU 2023:12 genomföras. Införandet av positiv parlamentarism i Sverige skulle kunna bidra med stabilitet och kräva ett politiskt klimat som är mer präglat av samarbete på ett sätt som inte finns idag.

5.2 Diskussion

Sverige och Danmark är två länder som ofta används för att visa på likheter mellan länder, kulturer och historia. Även om det sägs att inga andra två länder legat i krig med varandra med samma frekvens som Sverige och Danmark kan man idag hävda att det är två nationer med stark gemenskap. Just på grund av den stora likheten i folkvilja, historiskt arv och framtidsaspirationer är det extra intressant att belysa de skillnader som faktiskt finns.

En tydlig skillnad som framkommer framför allt kring förvaltningen är Sveriges nästan, lite udda självständighet i kontexten Europa. Att en myndighet är självständig i sin myndighetsutövning skapar en i vissa lägen märklig situation där det inte går att utkräva ansvar från den politiska ledningen, något som inte bara går att göra i Danmark utan är en direkt följd av dess grundlag och maktindelning. I Sverige finns det i grundlagen därmed ett direkt förbud mot att överordnad myndighet eller person lägger sig i vid myndighetsutövning. Det skapade stora rubriker när det framkom att en riksdagsledamot försökt påverka en beslutsfattare på migrationsverket vid myndighetsutövning. 1809 års regeringsform kan sägas var ganska lik den nuvarande danska med tydlig maktindelning och Kunglig majestät i statsrådet. Man genomförde en modernisering i Sverige 1974 och en liknande modernisering i Finland 2000, medan Danmark och Norge har valt att behålla och uppdatera sina grundlagar. I den utredning som genomfördes av 2020 års grundlagsberedning föreslogs vissa förändringar i Sveriges grundlag som hade inneburit en tydligare maktindelning genom att ändra 1 kap. 8 §. Effekten blir inte att domstolarna helt skiljs från riksdagens styrning, utan de kommer fortsatt stå under riksdagens finansiering och vara beroende av den lag som stiftas.

Sverige har en mer närvarande tanke om en stark rättsstat i författningen än vad Danmark har, med en tydligt stadgad princip om *nulla poena sine lege* om förutsebarhet och legalitetsprincip. Sverige har dessutom en laglighetsprövning stadgad i författningen. Dessa saknas inte direkt i Danmark även om det framförs kritik just gällande bristande förutsebarhet och domstolarnas vidsträckta möjligheter till analog tillämpning av lag i straffprocesser, något som inte är tillåtet i Sverige. De principer som saknas i dansk författning finns i bakgrunden genom praxis, till exempel principen om abstrakt lagprövning där dansk domstol ansett sig behöriga och agerat egenhändigt. I Sverige tillåts endast konkret lagprövning, vilket är tydligt stadgat.

Förändringströgheten av författningarna visar också en tydlig skillnad då det i jämförelse med Sverige kan tyckas omöjligt att ändra dansk författning. Förutom den uppenbara skillnaden med kravet på kvalificerad majoritet kräver den danska författningen även en folkomröstning som ska godkänna lagen. Den godkännande majoriteten ska dessutom utgöra minst 40% av den röstberättigade massan, något som säkerställer folklig förankring. Den svenska negativa parlamentarismen kommer till uttryck även vid den folkomröstning som är möjlig vid grundlagsändring; det krävs nämligen endast att en majoritet inte röstar mot förslaget. Skulle en majoritet rösta mot förslaget krävs att majoriteten också utgör i antalet minst

hälften mot det totala antalet röster i riksdagsvalet. I grundlagsberedningen föreslås även att det ska bli svårare att ändra svensk grundlag. Förslaget innebär att det krävs kvalificerad majoritet vid det andra beslutet om grundlagsändring, men också att förslaget om ändring ska förklaras vilande minst fyra månader innan ett val för att det tydligare ska framgå dels vilka förslag som finns, dels vilka partier som står bakom dem. Tidsfristen kan åsidosättas om KU beslutar om undantag, och det ska göras med fem sjättedelars majoritet.

Framtida forskning skulle kunna ta avstamp i den här uppsatsen och bredda undersökningen genom att inkludera både Norge och Finland, för att på så sätt låta hela Norden omfattas av undersökningen. Genom att applicera det analytiska verktyg som skapats för att uppfylla uppsatsens syfte på länder som inte har samma nivå av likheter som Sverige och Danmark, t.ex. Sverige och Polen, Sverige och Frankrike, Sverige och Litauen. Genom att använda den här uppsatsen som utgångspunkt kan den framtida forskningen ha ett mer tydligt komparativt perspektiv eftersom den svenska författningen underlagts teorin och det analytiska verktyget.

6 Referenser

6.1 Primärmaterial

Brottsbalk (1962:700)

Danmarks Riges Grundlov

Kommunallag (2017:725)

Kungörelse om beslutad ny regeringsform (1974:152)

Riksdagsordning (2014:801)

Successionsordning (1810:0926)

Tryckfrihetsförordning (1949:105)

Vallag (2005:837)

Yttrandefrihetsgrundlag (1991:1469)

6.2 Sekundärmaterial

Alamaa, L. Melander, S. och Stubbergaard, Y. (red.) (2022) *Perspektiv på offentlig förvaltning*, Lund, Studentlitteratur

Axberger, H.-G. (2020). *Yttrandefrihetsgrundlagarna*, 4 upplagan, Stockholm, Norstedts Juridik.

Boréus K. Kohl S. (2018) *Innehållsanalys* i Bergström, G. Boréus, K. (red.) (2018). *Textens mening och makt: metodbok i samhällsvetenskaplig text- och diskursanalys*, Lund, Studentlitteratur.

Bull, T. Sterzel, F. (2015). *Regeringsformen – en kommentar*, 3 upplagan, Lund, Studentlitteratur.

Christensen, J. P. Jensen, J. A. Jensen, M. H. (2015). *Grundloven*, Köpenhamn, Jurist- og Økonomforbundets Forlag.

Christensen, J. P. Pedersen, S. (2022). *Min grundlov - Grundloven med forklaringer*, (https://www.ft.dk/-/media/sites/ft/pdf/publikationer/grundloven/min_grundlov_feb_2022.pdf)

Christensen, P. Bogason, P. *Danmark - offentlig forvaltning* i Den Store Danske på lex.dk. Hämtad 16. april 2024 fra https://denstoredanske.lex.dk/Danmark_-_offentlig_forvaltning.

Civil Rights Defenders. *ETT ÅR EFTER TIDÖAVTALET: SYNEN PÅ SVERIGES DEMOKRATI*, [Elektronisk] Tillgänglig: https://crd.org/wp-content/uploads/2023/10/Synen-pa-Sveriges-demokrati-ett-ar-efter-Tidoavtalet-CRD_Novus-231013.pdf Hämtad 16 april 2024.

Dahlman, C. (2010). *Rätt och rättfärdigande*, Lund, Studentlitteratur.

Ds 2000:1. Kommittéhandboken.

Gustavsson, S. (2024). *Demokratins självförsvär*, Stockholm, Atlas förlag.

Kungliga biblioteket. (2023, 22 maj). Pressmeddelande, *Tryckfrihetsförordningen utsedd till världsminne av Unesco*, [Elektronisk] Tillgänglig: <https://www.kb.se/om-oss/nyheter/nyhetsarkiv/2023-05-22-tryckfrihetsforordningen-utsedd-till-varldsminne-av-unesco.html> Hämtad 16 april 2024

Locke, J. (1689). *Two Treatises of Government* (6 utgåvan), New York, Franklin Classics.

Lundquist, L. (2006). *Demokratins väktare*, Lund, Studentlitteratur.

Petersson, O. (2024). *Regeringsformens parlamentariska förankring. Normen om bred politisk enighet* i Möller T (red.) (2024) *En författning i tiden: Regeringsformen under 50 år*, Stockholm, Medströms Bokförlag.

Petersson, O. (2024). *Så hur blev det? En utvärdering av 1974 års regeringsform* i Möller T (red.) (2024) *En författning i tiden: Regeringsformen under 50 år*, Stockholm, Medströms Bokförlag.

Prop. 1948:230 *med förslag till tryckfrihetsförordning m. m.*

SOU 1963:17. *Författningsutredningen*.

SOU 2023:12. *Förstärkt skydd för demokratin och domstolarnas oberoende*.

Sydsvenskan. (2024, 10 mars). Huvudledare: *Också i Sverige försvagas de demokratiska reflexerna* [Elektronisk] Tillgänglig: <https://www.sydsvenskan.se/2024-03-10/ocksa-i-sverige-forsvagade-demokratiska-reflexerna/> Hämtad 2024-03-10.

The Economist. (2023). *Democracy Index - Age of Conflict* [Elektronisk] Tillgänglig: <https://www.eiu.com/n/campaigns/democracy-index-2023/> Hämtad 16 april 2024.

Träskman, P. O. T. *legalitetsprincipen* i Den Store Danske på lex.dk. Hämtad 12. april 2024 fra <https://denstoredanske.lex.dk/legalitetsprincipen>.

Yesilkagit, K; Bauer, M; Guy Peters, B; Pierre, J. (2024). *The guardian state: Strengthening the Public Service against Democratic Backsliding*, Public Administration Review.